

Πανελλήνιες Εξετάσεις Ημερήσιων Γενικών Λυκείων
Εξεταζόμενο Μάθημα: Αρχαία Ελληνικά
Ημερομηνία: 6 Ιουνίου 2023
Ενδεικτικές Απαντήσεις Θεμάτων

Διδαγμένο κείμενο

A1.

α. 1. Λάθος 2. Λάθος 3. Σωστό

β. A → 1 B → 3

B1.

Σύμφωνα με τη διδασκαλία του Αριστοτέλη, το πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσεται και αξιολογείται η ηθική συμπεριφορά του ανθρώπου είναι η πόλις. Ασφαλώς ο φιλόσοφος έχει υπόψη του κυρίως το πολιτειακό μοντέλο της αρχαιοελληνικής πόλης κράτους. Η πόλις είναι μια συγκεκριμένη μορφή κοινωνίας, εξελικτική τελειοποίηση πρότερων και ατελών κοινωνικών μορφωμάτων, του οίκου και της κώμης. Δεν αποβλέπει όμως, όπως αυτά, μόνο στην επιβίωση των μελών της αλλά και στη συλλογική και ατομική ευτυχία των πολιτών, δηλαδή των συμπολιτών (αυτή είναι η αρχαία σημασία της λέξης πολίτης). Η συλλογική εύδαιμονία υπηρετείται από τη σχετική αυτάρκεια, αυτονομία και αυτοδιοίκηση (ελευθερία), που χαρακτηρίζουν την αρχαιοελληνική πόλη. Καθώς οι πρότερες μορφές κοινωνικής οργάνωσης, ο οίκος και η κώμη, συστήνονται με φυσικό τρόπο, η εξέλιξή τους και η τελειότερη μορφή κοινωνίας, η πόλις, είναι επίσης ένα φυσικό δημιούργημα. Εξάλλου, το κύτταρό της, ο πολίτης, είναι πολιτικόν ζῷον εκ φύσεως: ζωντανό ον που η φύση του προϋποθέτει πολυποίκιλες σχέσεις ανταλλαγών και αλληλεπίδρασης μεταξύ των μελών αυτής της οργανωμένης κοινωνίας. Αυτό ακριβώς το πλέγμα σχέσεων είναι που συστήνει την πόλιν.

Ασφαλώς ο φιλόσοφος έχει υπόψιν του κυρίως το πολιτειακό μοντέλο της αρχαιοελληνικής πόλης -κράτους. Η πόλις είναι μια συγκεκριμένη μορφή κοινωνικής συμβίωσης, μια εξελικτική τελειοποίηση των πρότερων και ατελών κοινωνικών μορφωμάτων, του οίκου και της κώμης. Η πόλις δεν είναι απλώς μια ανταλλακτική κοινωνία που διασφαλίζει την επιβίωση των μελών της, αλλά εκείνη οργανωμένη και αρθρωμένη κοινωνία που διασφαλίζει τις προϋποθέσεις για την πλήρη ανάπτυξη όλων των δυνατοτήτων του ανθρώπου. Η αρχαία ελληνική πόλη αντίστοιχη μάλλον στη δική μας έννοια κράτος. Αυτή η πόλις-κράτος είναι στα πολιτικά μια κοινότητα που την αποτελούν κυβερνώντες και κυβερνώμενοι, άρχοντες και αρχόμενοι. Είναι ένα όλον που το αποτελούν, μέρη. Τα μέρη αυτά δε χάνουν μέσα στο όλον ηδική τους φυσιογνωμία καθώς η πόλις-κράτος αποτελείται από ανόμοια μεταξύ του στοιχεία. Μερικά από αυτά που ασκούν εξουσία, τα άλλα υπακούουν.

Ο φιλόσοφος σε αυτό το σημείο των Πολιτικών επιχειρεί μια πρώτη εννοιολογική προσέγγιση της πόλεως, διερευνώντας τη σχέση της πόλης-κράτος με τις άλλες μορφές κοινωνικής συμβίωσης αλλά και τον σκοπό που επιτελεί. Σύμφωνα με τη διδασκαλία του Αριστοτέλη το πλαίσιο μέσα στο οποίο αναπτύσσεται και αξιολογείται η ηθική συμπεριφορά του ανθρώπου είναι η πόλις, δηλαδή η αρχαιοελληνική πόλη-κράτος. Προσεγγίζει την έννοια τελεολογικά. Αρχικά τοποθετεί την έννοια της πόλης σε μια ευρύτερη κατηγορία ομοειδών πραγμάτων: η πόλις είναι μια μορφή

κοινωνικής συμβίωσης (Έπειδή πᾶσαν πόλιν ὀρῶμεν κοινωνίαν τινὰ οὖσαν), μια διαπίστωση που γίνεται αντιληπτή μέσα από την καθημερινή εμπειρία (ὀρῶμεν). Ο αρχικός ορισμός της πόλης είναι τρόπον τινά ατελής, δίνεται μόνο η έννοια του γένους (κοινωνίαν τινά). Ύστερα, επισημαίνει πως κάθε κοινωνική συμβίωση αποβλέπει στην εκπλήρωση ενός σκοπού: άρα, είναι φανερό πως όλες οι μορφές κοινωνικής συμβίωσης αποσκοπούν σε κάποιο αγαθό (πᾶσαν κοινωνίαν ἀγαθοῦ τινος ἔνεκεν συνεστηκυῖαν δῆλον ὡς πᾶσαι μὲν ἀγαθοῦ τινος στοχάζονται-τελεολογική σκέψη). Η πόλις επίσης υπάρχει εκ φύσεως. Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη τόσο η κοινωνικότητα του ανθρώπου όσο και η σύσταση της πόλεως ανάγονται στη φύση. Η συλλογιστική πορεία στον πρώτο αυτό συλλογισμό είναι παραγωγική, παρατηρούμε ότι οι προκείμενες του παραπάνω παραγωγικού συλλογισμού είναι θεωρητικές θέσεις του Αριστοτέλη στις οποίες κατέληξε μετά από εμπειρική παρατήρηση (ὀρῶμεν).

Αν λοιπόν ο υπέρτατος στόχος και το υπέρτατο τέλος της πόλεως είναι η ευδαιμονία, το εὖ ζῆν, είναι φανερό ότι ο φιλόσοφος δέχεται την απόλυτη σύμπτωση του υπέρτατου για το άτομο αγαθού με το υπέρτατο για την πόλη αγαθό και αντίθετα. Όσον αφορά στον σκοπό της συγκρότησης των πόλεων ο φιλόσοφος ξεκινώντας από την εμπειρική παρατήρηση ότι κάθε πόλη είναι μια μορφή κοινωνίας και ότι όμως κάθε κοινωνία έχει συσταθεί για κάποιον το πω και σε αυτόν στο χέρι κατά περίπτωση (κοινωνίαν τινὰ οὖσαν καὶ πᾶσαν κοινωνίαν ἀγαθοῦ τινος ἔνεκεν συνεστηκυῖαν δῆλον ὡς πᾶσαι μὲν ἀγαθοῦ τινος στοχάζονται), έτσι και η πόλη εφόσον αποτελείται από ατελέστερά κοινωνικά μορφώματα (τον οἶκο και την κώμη), στοχεύει στο ανώτερο από όλα αγαθό (δῆλον ὡς πᾶσαι...κοινωνία πολιτική). Το αριστοτελικό βέβαια αγαθόν δεν είναι ένα και μοναδικό, αλλά κατά περίπτωση διαφορετικό, αφού άλλες ανάγκες έχει για παράδειγμα ένας άρρωστος άνθρωπος και άλλες ένας υγιής. Επίσης η έννοια του αγαθού είναι πολυσήμαντη. Το αγαθόν ακόμη μπορεί να είναι ὄντως αγαθό ή απλώς εκλαμβάνεται ως τέτοιο. Οπωσδήποτε, δεν είναι μια καθολική και χωριστή από τον κόσμο ουσία, όπως φαίνεται να πιστεύει ο Πλάτων. Πάντως, το αγαθόν, σε όλες τις εκδοχές του, αποτελεί για τον άνθρωπο και την κοινωνία άμεσο ή απώτερο στόχο. Έτσι, για την ολοκληρωμένη μορφή πολιτικής κοινωνίας, την πόλη, στόχος είναι όχι απλώς το ζῆν, αλλά το εὖ ζῆν (γινομένη μὲν τοῦ ζῆν ἔνεκεν, οὖσα δὲ τοῦ εὖ ζῆν), που εξασφαλίζεται μέσω της αυτάρκειας (ἤδη πάσης ἔχουσα πέρασ τῆς αὐτάρκειας). Η αυτάρκεια λοιπόν αποτελεί θεμελιώδες γνώρισμα της πόλεως και πρωταρχική επιδίωξη της. Με αυτήν δηλώνεται η επάρκεια των αγαθών που είναι απαραίτητα για την απόκτηση και διατήρηση της συλλογικής ευτυχίας. Η αυτάρκεια μιας πόλης εξαρτάται από την γεωγραφική της θέση, ώστε να εξασφαλίζονται υλικά αγαθά από το έμψυχο, ανθρώπινο δυναμικό που διασφαλίζει την άμυνα της πόλης κράτους και από το σύστημα χρηστής διοίκησης και απονομής δικαιοσύνης, που εγγυάται την εσωτερική συνοχή της πόλης.

B2. Ο Αριστοτέλης στο κείμενο αναφοράς κάνει λόγο για το πλήθος των πολιτών και τους παρομοιάζει ως έναν άνθρωπο- υπεράνθρωπο με υπερφυσική δύναμη, καθώς διαθέτει αθροιστικά πολλά χέρια, πόδια, πολλές αισθήσεις και συσσωρευμένη αρετή και εξυπνάδα, εκφράζοντας έτσι την έννοια της δύναμης και της υπεροχής έναντι του ενός- αρίστου . Οι πολλοί, κατά τον Αριστοτέλη, παρουσιάζονται σαν ένας- πολλοί, σαν ένας άρχοντας που διαθέτει ποσοτικά τόσες ικανότητες που κανένας από το πλήθος δεν μπορεί να έχει συγκεντρωμένες. Ο υπεράνθρωπος αυτός, εφόσον είναι η συνισταμένη του συνόλου των ικανοτήτων όλων των πολιτών,

αντιπροσωπεύει τους πολλούς στην εξουσία και έτσι στηρίζει τη θέση του Αριστοτέλη ότι την εξουσία είναι προτιμότερο να την ασκεί το πλήθος.

Και στο απόσπασμα από τον Ανώνυμο του Ιαμβλίου γίνεται αναφορά σε έναν υπεράνθρωπος - που υποθέτει ότι μπορεί να υπάρχει- ο οποίος όμως δεν υπερέχει των ικανοτήτων του πλήθους, το οποίο αθροιστικά ή πολλαπλασιαστικά υπερτερεί, εφόσον η επιδεξιότητα, η δύναμη και η ικανότητα αλληλοσυμπλήρωσης είναι πιο αποτελεσματικά στην άσκηση της εξουσίας. Γι' αυτό ο ένας άριστος και υπεράνθρωπος μόνο αν συμπορευτεί με το δίκαιο, τον νόμο και τη βούληση των πολλών θα καταφέρει να παίξει ενεργό ρόλο και να συμβάλει στην κοινωνική πρόοδο. Ο ένας άριστος μόνος του ή απέναντι στο πλήθος δεν μπορεί να διοικήσει παρά μόνο αν συνεργαστεί με τους πολλούς.

Σημειωτέων, ο όρος υπεράνθρωπος στο κείμενο αναφοράς αντιστοιχεί στο πλήθος, ενώ στο παράλληλο κείμενο στην υποθετική ή σπάνια μορφή ενός ανθρώπου που εκ γενετής έχει υπερφυσικές δυνάμεις και αυτάρκεια. Συμπερασματικά, και στα δύο κείμενα προβάλλονται τα πλεονεκτήματα του πλήθους στην εξουσία μέσω της συσσωρευμένης αρετής και φρόνησης καθώς και της αναγκαιότητας συνεργασίας των πολλών και των λίγων - αρίστων.

B3. ὀρῶμεν, συνεστηκυῖαν, ἀλήθειαν, ἐνδέχεται, πολύποδα

B4. 1. β 2. β 3. α 4. α 5. Β

Γ. Αδίδακτο κείμενο

Γ1. Σωκράτη, όλα τα φυσικά δημιουργήματα φαίνεται να έχουν τον ίδιο τρόπο (ανατροφής), δηλαδή και αυτά που φυτρώνουν από τη γη και τα ζώα, και τα υπόλοιπα και ο άνθρωπος. Και μάλιστα στην περίπτωση των φυτών είναι πολύ εύκολο για εμάς, όσοι καλλιεργούμε τη γη, αυτό, δηλαδή το να προετοιμάσουμε όλα όσα προηγούνται της σποράς και την ίδια την σπορά· όταν όμως αυτό που φυτεύτηκε αρχίζει να μεγαλώνει, μετά από αυτό φροντίδα του βλασταριού και μακροχρόνια και βασανιστική και δύσκολη απαιτείται. Το ίδιο φαίνεται ότι συμβαίνει και με τους ανθρώπους· από τις προσωπικές μου υποθέσεις βγάζω εγώ το συμπέρασμα και για τα άλλα. Διότι για εμένα η υπόθεση αυτού εδώ του παιδιού, είτε πρέπει να την ονομάσω σπορά είτε τεκνοποιία, έχει γίνει απ' όλα η πιο εύκολη, η ανατροφή όμως και δύσκολη και πάντοτε σε κατάσταση ανησυχίας για μένα που φοβάμαι για αυτόν.

Γ2. Ο Θεάγης αξιώνει («ἀξιῶν») από τον πατέρα του Δημόδοκο να επιμεληθεί αυτός («ἐπιμεληθῆναι με ἑαυτοῦ») και να αναλάβει τις οικονομικές υποχρεώσεις («χρήματα τελέσαι»), για να μπορέσει να γίνει μαθητής κάποιου σοφιστή («τινὶ τῶν σοφιστῶν») και να γίνει σοφός («ὄστις αὐτόν σοφόν ποιήσει»). Κατά τον Δημόδοκο ο γιος του επιθυμεί να γίνει μαθητής κάποιου σοφιστή, επειδή κατεβαίνοντας από τους αγρούς στο άστυ παρασύρθηκε από τα λόγια συνομηλικών και συνδημοτών του σε σημείο μάλιστα που έχει επηρεαστεί η κρίση του («εἰς τὸ ἄστυ...διαταράσσουσιν αὐτόν»).

Γ3. ἔχειν: σχέζ

ῥᾶστον: ῥᾶδιον - ῥᾶον

ἀγεννής: ἀγεννοῦς

ἐπιθυμεῖ: ἐπιθυμεῖν

τὸ ἄστυ: τὰ ἄστη

καταβαίνοντες: καταβησόμενοι

πάλαι: παλαιότερον

ἐπιμεληθῆναι: ἐπιμεληθέντων

ὅστις: οἵτινες

Γ4.

α. τὸν αὐτόν: ονοματικός ομοιόπτωτος επιθετικός προσδιορισμός στη λέξη «τρόπον»

τοῦτο: υποκείμενο στο ρήμα «γίνεται»

ὀνομάζειν: ἀναρθρο ονοματικό τελικό ἀπαρέμφατο που λειτουργεῖ συντακτικά ως υποκείμενο του ἀπρόσωπου ρήματος «δεῖ». Υποκείμενο ἀπαρεμφάτου: «με», σχέση ετεροπροσωπίας (ἀναγκαστική λόγω της ἀπρόσωπης σύνταξης).

πάντων: ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός, γενική διαιρετική στον τύπο του υπερθετικού βαθμοῦ «ῥᾶστη».

εἰς τὸ ἄστυ: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός τόπου (κίνηση/ κατεύθυνση σε τόπο) στη μετοχή «καταβαίνοντες»

μοι: ἔμμεσο ἀντικείμενο στο ρήμα «παρέχει»

σοφόν: ἀπλό κατηγορούμενο που ἀναφέρεται στο ἀντικείμενο «αὐτόν» μέσω του ρήματος «ποιήσει»

β. Δημόδοκος ἔλεγεν ὅτι ἡ δὲ τότε παροῦσα ἐπιθυμία τούτῳ πάνυ αὐτόν (ἔ) φοβοῖ / - οῖη.